

<http://dx.doi.org/10.16926/gea.2021.01.16>

Izabela SOWAŁA

<https://orcid.org/0000-0001-7254-2640>

Uniwersytet Wrocławski

Sprawozdanie z konferencji naukowej „Niesamodzielna dorosłość – zadanie dla administracji i państwa”, Wrocław 2021

W dniu 12 lutego 2021 r. na Wydziale Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego odbyła się konferencja naukowa o zasięgu ogólnopolskim pod tytułem „Niesamodzielna dorosłość – zadanie dla administracji i państwa”.

Konferencja została zorganizowana przez Interdyscyplinarne Studenckie Koło Rozwoju Administracji ISKRA działające na Wydziale Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego.

Celem Konferencji było ukazanie sytuacji osób niepełnosprawnych, trudności w funkcjonowaniu we współczesnych czasach oraz odnoszących się do tego zagadnienia regulacji prawnych, a co za tym idzie – wyzwań dla administracji publicznej. Głównym założeniem było zaproponowanie rozwiązań, które mogłyby znaleźć zastosowanie w działaniach skierowanych do dorosłych osób niepełnosprawnych. Zrealizowanie tego celu możliwe było dzięki wiedzy teoretycznej i praktycznej prelegentów – osób reprezentujących różne środowiska naukowe – w kontekście potencjalnych trudności, uprawnień oraz ulg administracyjno-prawnych przysługujących osobom niepełnosprawnym. Inspirację do podjęcia tematu konferencji stanowiła m.in. współpraca Koła z Fundacją L’Arche we Wrocławiu. Współpraca ta pozwoliła na spojrzenie „od środka” na życie dorosłych osób niepełnosprawnych. Wolontariat umożliwił członkom Koła dostrzeżenie, iż jest to temat niedostatecznie rozpoznany i zasługujący na większą uwagę – nie tylko ze strony osób pracujących zawodowo z niepełnosprawnymi, ale również ze strony „zwykłych obywateli”. Główną motywacją było podjęcie tematu „tabu”, jakim często jest sytuacja osób z niepełnosprawnościami, szczególnie gdy dotyczy to osób dorosłych. Konferencja nie miała zatem na celu wyłącznie wska-

zania istoty tego problemu – dodatkową motywacją była popularyzacja tematu, który niewątpliwie częściej powinien być przedmiotem podobnych rozważań.

Konferencja rozpoczęła się powitaniem przez przewodniczącą Interdyscyplinarnego Studenckiego Koła Rozwoju Administracji ISKRA – Klaudię Kaptur – prelegentów oraz osób, które poświęciły swój czas na uczestnictwo w wydarzeniu. Wszyscy uczestnicy zostali zachęcani do zaangażowania się w istotną problematykę społeczną, jaką jest sytuacja osób niepełnosprawnych nie tylko w ich życiu codziennym, ale też ujęcie wspomnianego zagadnienia w przepisach prawa.

Pierwszą osobą, która zabrała głos, była mec. Katarzyna Sobańska-Laskowska – Pełnomocnik Terenowy Rzecznika Praw Obywatelskich we Wrocławiu. Wyraziła ona głębokie zainteresowanie tematyką problemów osób niepełnosprawnych oraz odniosła się do materii poszczególnych tematów referatów. Zwróciła szczególną uwagę na konieczność dostosowania poszczególnych budynków użytku publicznego do potrzeb osób ze zmniejszoną sprawnością. Wprowadziła również uczestników w tematykę problemów osób niesłyszących, przedstawiła zróżnicowanie wewnętrzne tej społeczności oraz opowiedziała o „dwujęzyczności” tych osób. Wskazała, że język migowy jest dla nich w istocie językiem ojczystym, natomiast język polski – drugim, „obcym”, którego dopiero się uczą z wiekiem, o czym większość ludzi zapomina, wychodząc z założenia, że takie osoby będą posługiwać się językiem polskim z taką samą łatwością jak słyszący. Pani mecenas zwróciła również uwagę na potrzebę instalacji pętli indukcyjnych w pomieszczeniach użytku publicznego czy biurach dla zredukowania odgłosów tła i szumów, by ułatwić osobom niedosłyszącym porozumiewanie się w miejscach publicznych. Pani pełnomocnik zachęcała wszystkich uczestników konferencji do zaangażowania się w akcję społeczną uruchomioną przez Rzecznika Praw Obywatelskich „Pomóż głuchym”. Projekt ten ma na celu zwrócenie uwagi na to, że są wśród nas niesłyszący obywatele i obywatelki nieznający języka polskiego lub znający go słabo i że zarówno słyszący, jak i niesłyszący mają takie same prawa do informacji, uczestnictwa w życiu społecznym i korzystania z usług publicznych. Wspólne działanie ma zapewnić dostęp do komunikatów w polskim języku migowym (PJM) lub napisów w języku polskim poprzez sprawdzenie i zgłoszenie w odpowiedniej ankiecie – przygotowanej i prowadzonej przez Polski Związek Głuchych Oddział Łódzki – czy na stronie internetowej urzędu danej gminy znajduje się ikona oznaczająca informację dla osób niesłyszących. Przemówienie to miało zatem wydźwięk nie tylko teoretyczny, ale również praktyczny – poprzez poszerzenie świadomości w przywołanym temacie i wskazanie działań, które mają na celu wsparcie osób niepełnosprawnych.

Następnie swoje wystąpienie przedstawiła pani Danuta Kłopotcka – Prezes Fundacji ADAPA w Gdyni na rzecz Osób z Autyzmem i Innymi Zaburzeniami Rozwoju, w tym z niepełnosprawnością intelektualną, zarejestrowanej od 2007 r. i współpracującej ściśle z profesjonalistami nauk medycznych, psychologicz-

nych, jak i pedagogicznych. Wygłosiła ona referat o tytule: *Sytuacja dorosłej osoby z niepełnosprawnością intelektualną i rozwojową w aktualnym systemie prawnym, czyli jak i czy możliwe jest zarządzanie procesem rehabilitacji (od strony praktycznej)*. Prelegentka zwróciła uwagę na to, jak ważna jest efektywna współpraca Organizacji Pozarządowych, niosących pomoc osobom niepełnosprawnym, z organami administracji publicznej – co dotyczy zwłaszcza organów jednostek samorządu terytorialnego. Pani Kłopocka przedstawiła praktyczne aspekty wspierania aktywności zawodowej osób z niepełnosprawnościami. Tematem jej wystąpienia były również trudności, z jakimi spotykają się obecnie osoby niepełnosprawne oraz organizacje udzielające im pomocy, w kontekście obowiązujących uregulowań prawnych i praktyki ich wykonania.

Kolejną prelegentką była Izabela Sowała, studentka wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, która przedstawiła referat *Nie(do)słyszający w przestrzeni publicznej*. Nawiązała ona w swoim wystąpieniu do raportu Komisji Ekspertów ds. Osób Głuchych działającej przy Rzeczniku Praw Obywatelskich, sporządzonym w związku z końcem kadencji RPO jesienią 2019 r. Scharakteryzowała tym samym społeczność osób niesłyszących i niedosłyszących oraz podjęła próbę wyjaśnienia z czego wynika dyskryminacja głuchych obywateli. Poza tym, że są to „niewidoczne” gołym okiem problemy – podkreśliła również fakt, iż brak jest wśród przedstawicieli władz obywateli niesłyszących, co ogranicza możliwość dostosowania otoczenia do potrzeb takich osób. Prelegentka zwróciła uwagę na problem bardzo ograniczonej dostępności informacji przekazywanych w mediach przez organy władzy publicznej w formie tłumaczeń m.in. programów informacyjnych, transmisji konferencji prasowych czy debat kandydatów na prezydenta na polski język migowy czy też z uzupełnieniem o napisy w języku polskim. Opierała się przy tym na statystykach Głównego Urzędu Statystycznego. Studentka wskazała akta prawne zapewniające niepełnosprawnym dostępność do sfer życia, które z natury są dla nich ograniczone, jak również ich niekoniecznie adekwatne zastosowanie w praktyce. W referacie zwrócono również uwagę na niedostosowanie do potrzeb osób niesłyszących polskiej służby zdrowia, szkolnictwa, a także rynku pracy. W oparciu o stronę „niepełnosprawnik.pl” – projekt współfinansowany m.in. z środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, będących w dyspozycji Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej we Wrocławiu – pani Izabela przedstawiła rzeczywistą i aktualną sytuację nie(do)słyszających we Wrocławiu. Pozwoliło to na zauważenie skali problemu, z jakim niewątpliwie należy się zmierzyć, aby umożliwić funkcjonowanie w przestrzeni publicznej tej społeczności.

Ostatnim wystąpieniem w pierwszym panelu konferencji był referat o *Formalnych aspektach zapewnienia dostępności podmiotów publicznych osobom ze szczególnymi potrzebami*, który wygłosiła mgr Marika Piwowarczyk z Uniwersytetu Wrocławskiego. Pani magister podjęła się omówienia ustawy z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami,

co pozwoliło na świeże spojrzenie na skomplikowaną problematykę zagadnienia i próbę odpowiedzenia na pytanie, czy podejmowane obecnie działania w istocie poprawiają sytuację osób z niepełnosprawnościami. Mówczyni uświadomiła słuchaczom, jakie trudności można napotkać w kontekście umożliwiania różnego rodzaju dostępności – cyfrowej, architektonicznej aż po informacyjno-komunikacyjną – osobom ze szczególnymi potrzebami czy niepełnosprawnościami. Przybliżono w referacie również regulacje prawne dotyczące omawianych kwestii. Przemówienie pani magister pozwoliło na zauważenie, iż żaden z przywołanych obiektów dostępności publicznej nie jest wolny od wad. Po wystąpieniu prelegentki głos w dyskusji zabrała mec. Katarzyna Sobańska-Laskowska, która dodała, iż mimo obowiązku powołania koordynatorów dostępności do dnia 24 września 2019 r., wiele gmin takich koordynatorów nie powołało. Pani mecenas odniosła się przy tym do powszechnego niedostatku wiedzy na temat treści ustawy z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami i wynikających z tej ustawy obowiązków, co jest być może również powodem braku publikacji planów zwiększania dostępności. Skomentowano także certyfikacje, którymi zajmować się będą głównie fundacje specjalizujące się w zagadnieniach dostępności, a ponadto możliwość wnoszenia skarg na brak dostępności rozpatrywanych przez Rzecznika Praw Obywatelskich.

Drugi panel konferencji otworzyło wystąpienie przygotowane przez panią mgr Monikę Sieklicką z Uniwersytetu Wrocławskiego. Pani magister wypowiedziała się na temat *Podstawowych praw, ulg i uprawnień osób niepełnosprawnych w życiu codziennym i zawodowym*. Prelegentka odniosła się w swoim referacie do kwestii rozwiązań prawnych dla osób niepełnosprawnych w czasie pandemii COVID-19. Jednym z analizowanych w referacie rozwiązań była instytucja tarczy antykrzysowej dla osób niepełnosprawnych, a ściślej m.in. prawo do zwiększonych kwot dofinansowań do wynagrodzeń niepełnosprawnych pracowników. Pani magister odniosła się do różnych aktów prawnych regulujących prawa i obowiązki osób niepełnosprawnych – od ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych aż do Deklaracji Madryckiej Europejskiego Kongresu na rzecz Osób Niepełnosprawnych sporządzonej w Madrycie w dniach 20–24 marca 2002 r. Nie pominięto także faktu wzrostu liczby wykształconych osób niepełnosprawnych oraz przywołania przyczyniających się do tego zjawiska programów, jakim jest np. program Aktywny Samorząd (moduł II). Prelegentka zwróciła ponadto w swoim przemówieniu uwagę na rozróżnienie pojęć niezdolności do pracy a niepełnosprawności. Podjęła przy tym próbę odpowiedzenia na pytanie, jaka jest wzajemna relacja tych pojęć oraz podkreśliła, iż nie należy zagadnień tych traktować jako równoznaczne. Poruszony został także problem pozakodeksowych uregulowań dotyczących stosunku pracy osoby niepełnosprawnej oraz kwestie ulg i pomocy udzielanych takiej osobie. Nawiązano przy tym m.in. do instytucji karty parkingowej osoby niepełnosprawnej. Wskazano również regulacje prawne,

które odnoszą się do praw i uprawnień przysługujących takiej osobie. Pani magister odniosła się też do sposobu funkcjonowania osób niepełnosprawnych w warunkach izolacji penitencjarnej, jak i do kwestii narażenia odbywających karę pozbawienia wolności na podwójną dyskryminację – po pierwsze przez wzgląd na ich niepełnosprawność, a po drugie w wyniku popełnienia, usankcjonowanego karą, czynu. Na zakończenie przemówienia pani magister podjęła kwestie dostosowań do potrzeb osób niepełnosprawnych w sferach podatków, usług telekomunikacyjnych, usług pocztowych, komunikacji podróży, wyborów, kultury i sztuki czy sportu.

Referat dotyczący tematu *Pomoc społeczna a niepełnosprawność* zaprezentował mgr Wojciech Radlak z Uniwersytetu Wrocławskiego. Prelegent opowiedział o działaniach socjalnych, wspierających osoby niepełnosprawne, realizowanych przez pracowników Ośrodka Pomocy Społecznej, odnosząc się przy tym do regulacji ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej. Rozwinął on jednocześnie pojęcie pracy socjalnej, poradnictwa specjalistycznego czy interwencji kryzysowej. Pan magister odniósł się też do świadczeń pieniężnych, z jakich skorzystać mogą osoby niepełnosprawne, rozbudowując przy tym instytucję zasiłku stałego, okresowego, celowego oraz specjalnego zasiłku celowego. Poza wyszczególnieniem świadczeń pieniężnych, prelegent wyróżnił świadczenia niepieniężne. Rozwinął przy tym konstrukcje m.in. biletu kredytowego, składek na ubezpieczenie zdrowotne czy społeczne, jak również pomocy rzeczowej, sprawienia pogrzebu, poradnictwa specjalistycznego, interwencji kryzysowej, schronienia, posiłku czy mieszkania chronionego. Nie zabrakło w wystąpieniu również nawiązania do pojęcia całkowitej niezdolności do pracy. Szczególną uwagę poświęcono konstrukcji usług opiekuńczych oraz Indywidualnemu Programowi Wychodzenia z Bezdomności – opracowywanemu przez pracownika socjalnego ośrodka pomocy społecznej wraz z osobą bezdomną i podlegającym zatwierdzeniu przez dyrektora ośrodka, chyba że osoba taka przebywa w schronisku lub domu dla bezdomnych. Jak zauważył prelegent, program ten jest częścią systemu wsparcia, polega na wspieraniu osób bezdomnych w rozwiązywaniu ich problemów życiowych, w szczególności rodzinnych i mieszkaniowych, oraz pomocy w uzyskaniu zatrudnienia. Zastosowanie może mieć on jednak także do znajdujących się w takiej sytuacji osób niepełnosprawnych. Warto podkreślić, że szczególną wartością referatu była właśnie analiza problemu bezdomności niepełnosprawnych, która dotyka niepełnosprawne osoby dorosłe lub też im zagraża. W referacie przedstawione zostały ponadto rodzaje ulg oraz świadczeń udzielanych osobom niepełnosprawnym. Pan magister zwrócił uwagę na problemy prawne niepełnosprawnych, do których należą między innymi kwestie ubezwłasnowolnienia, finansowych zadłużeń i bieżących płatności czy też leczenia specjalistycznego, a dokładniej – psychiatrycznego.

W dyskusji, która toczyła się po przedstawieniu tych referatów, głos zabrał m.in. dr hab. Jerzy Korczak, prof. UW, który zwrócił uwagę na problem zatrud-

nienia osób niepełnosprawnych. Słowo komentarza dodała też mgr Justyna Mielczarek-Mikołajów, która odniosła się do tego, jak w rzeczywistości wygląda codzienność dorosłych osób z niepełnosprawnościami.

Kolejnym prelegentem był mgr Marcin Stasz z Uniwersytetu Wrocławskiego, który przedstawił referat: *Komunikacja egalitarna w administracji publicznej w Polsce względem osób z niepełnosprawnością narządu słuchu lub mowy. Studium administracyjnoprawne*. Pan magister zwrócił szczególną uwagę na akta prawne regulujące pozycję społeczną oraz prawną takich osób. Podkreślił również problem ograniczenia samodzielności osób z niepełnosprawnością narządu słuchu w kontakcie z przedstawicielami administracji publicznej, który wynika z braku rozwiązań lub narzędzi umożliwiających skuteczną komunikację między tymi podmiotami. Pan magister uwypuklił przy tym, powołując się na raporty Rzecznika Praw Obywatelskich i Najwyższej Izby Kontroli, niewielką ilość lub wręcz brak urzędników posługujących się językiem migowym. Podniesiono także kwestię wiarygodności przekładu urzędowego języka polskiego przez profesjonalnych tłumaczy zewnętrznych na polski język migowy. Zaznaczono przy tym, jak ważne jest, by tłumacze tacy nie wprowadzili osoby głuchej w błąd, powodując tym samym zniechęcenie jej do administracji publicznej. Wystąpienie było próbą oceny, w jakim stopniu samodzielność osób z niepełnosprawnością narządu słuchu lub narządu słuchu i mowy mogłaby ulec zwiększeniu, gdyby komunikacja odbywająca się w ramach administracji publicznej miała zasadniczo charakter egalitarny. Słowo komentarza do przemówienia pana magistrza dodała sekretarz Koła, która podziękowała mówcy za odniesienie się do pojęcia etnocentryzmu, a więc niedostrzegania przez słyszących pozytywnych wartości, które niesie kultura Głuchych i język migowy. Dodała, że poza zwróceniem uwagi na dostosowania konkretnych urzędów do potrzeb osób głuchych, powinno się doceniać odrębność kulturową Głuchych i nie próbować eliminować jej wartości, a uzmysłwić sobie wartość tego, że jesteśmy różni i jak wiele możemy z tego czerpać.

Osobą, która poruszyła temat *Problemu osób z Zespołem Nadpobudliwości Psychoruchowej z Deficytem Uwagi (ADHD) w szkołach wyższych* był mgr Przemysław Charzewski z Uniwersytetu Wrocławskiego. Prelegent zaznaczył, że temat ten nie dotyczy ściśle problemu niepełnosprawności, niemniej jednak jest on szczególnie ważny w kontekście tematyki Konferencji i bardzo mocno z nią powiązany. Pan magister zwrócił w swoim przemówieniu uwagę na fakt, iż ADHD jest w istocie zaburzeniem uwarunkowanym genetycznie czy też związanym ze strukturą mózgu – nie jest wynikiem złego wychowania lub zaniedbywania dziecka przez rodziców. Prelegent podjął ten temat również dla zwrócenia uwagi, że w powszechnej świadomości ADHD to przypadłość przypisywana dzieciom i młodzieży – nie podejmuje się tego tematu w przypadku osób dorosłych, co wpływa m.in. na ich kłopoty na rynku pracy. Pan magister opowiedział o ADHD w kontekście leczenia czy życia codziennego oraz pomocy oferowanej w tym

zakresie przez szkoły wyższe. Na przykładzie Uniwersytetu Wrocławskiego wskazał formy udzielanego wsparcia – pomocy materialnej oraz indywidualnej organizacji studiów. Podkreślono w przemówieniu również wagę seminariów dyplomowych, które są szansą na lepsze i bliższe poznanie części studentów i doktorantów. Nie pominięto także kwestii możliwego wpływu leków na osobę cierpiącą na ADHD oraz wskazania przykładowych miejsc, w których może ona otrzymać pomoc specjalistyczną, jak np. w Centrum Medycznym Ginemedita we Wrocławiu czy Centrum Dobrej Terapii w Krakowie.

Na zakończenie Konferencji sekretarz Koła – Izabela Sowała – podziękowała wszystkim za zaangażowanie i udział – zarówno czynny, jak i bierny – w konferencji „Niesamodzielna dorosłość – zadanie dla administracji i państwa”. Podziękowania skierowane zostały do dr. hab. Jerzego Korczaka, prof. UW, który zabrał następnie głos podsumowujący konferencję, jak i do dr hab. Renaty Kusiak-Winter oraz dr hab. Renaty Raszewskiej-Skałeckiej. Podziękowano prof. UW, dr hab. Magdalenie Tabernackiej – opiekunce naukowej Koła – która podsumowała efekty konferencji, konkludując, że w sytuacji, gdy człowiek z niepełnosprawnością osiągnie dorosłość, powinien móc korzystać ze wsparcia organów władz publicznych w swoich dążeniach do tego, by móc spełniać swoje społeczne role. Zdaniem pani profesor niepełnosprawność nie musi oznaczać niesamodzielności, ale aby tak się stało, mądre i pomocne państwo powinno wyciągnąć do osób dotkniętych niepełnosprawnością pomocną dłoń. Profesor Tabernacka podziękowała organizatorom i prelegentom za trud włożony w przygotowanie Konferencji, która była niewątpliwie wartościowym merytorycznie, inspirującym i emocjonującym wydarzeniem zarówno dla jej uczestników, jak i organizatorów.